

Dedek-Helekalová-Chrapková-Moslerová

NEHMOTNÉ KULTURNÍ DĚDICTVÍ UNESCO ČR

Představení úmluvy

- Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví byla přijata na 32. zasedání Generální konference UNESCO dne 17. října 2003.
- „Nemateriálním kulturním dědictvím se rozumí zkušenosti, znázornění, vyjádření, znalosti, dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související, které společnosti, skupiny či jednotlivci považují za součást svého kulturního dědictví.“
- Cíle Úmluvy:
 - a. zachovat nemateriální kulturní dědictví;
 - b. zajistit úctu k nemateriálnímu kulturnímu dědictví dotčených společností, skupin a jednotlivců;
 - c. zvýšit na místní, národní a mezinárodní úrovni vědomí důležitosti nemateriálního kulturního dědictví a důležitosti zajistit jeho vzájemné uznávání;
 - d. pečovat o mezinárodní spolupráci a pomoc.
- Za nemateriální kulturní dědictví považuje pouze to dědictví, které je slučitelné se základními lidskými právy, zásadami vzájemné úcty mezi společnostmi a trvale udržitelným rozvojem. Obvykle se toto dědictví projevuje v ústních tradicích a vyjádřeních, včetně jazyka, v interpretačním umění, společenských zvyklostech, obřadech a slavnostních událostech, ve vědomostech a zkušenostech týkajících se přírody a vesmíru a v dovednostech spojených s tradičními řemesly.

Co musí splňovat památky, postup a zapsání

- Reprezentativního seznam nemateriálního dědictví lidstva a Seznam nemateriálního kulturního dědictví vyžadujícího okamžitou záchranu.
- Pro zapsání na něj je třeba prokázat důležitost zachování prvku pro udržení kulturní diverzity, čímž se nemateriální kulturní dědictví liší od ostatních typů dědictví.
- Celý proces zapisování na Reprezentativní seznam trvá dva roky, přičemž nominace musí být odevzdány už do konce března prvního roku procesu zápisu. Následuje detailní přezkoumávání dokumentů, případné opravy a dodávání chybějících materiálů navrhovateli. Mezi povinné přílohy patří doklad o souhlasu dotčených komunit se zápisem, potvrzení, že nominovaný prvek je opravdu zahrnut do soupisu nemateriálního kulturního dědictví nominujícího státu a kompletní a dokonalou fotografickou a video dokumentaci.
- Zamítnuté prvky již není možné znovu nominovat.
- V nominačních souborech předložených státem je nutné prokázat, že prvek navržený k zápisu na Reprezentativní seznam splňuje všechna následující kritéria:
 1. Prvek je součástí nemotného kulturního dědictví, jak je definováno v článku 2 Úmluvy.
 2. Zápis prvku přispěje ke zviditelnění a uvědomění si významu nemotného kulturního dědictví a k podpoře dialogu, čímž se promítne do kulturní rozmanitosti v celosvětovém měřítku a bude dokladem tvořivosti lidstva.
 3. Jsou vypracována záchovná opatření, která by mohla umožnit ochranu a propagaci prvku.
 4. Prvek byl předložen k zápisu na základě co nejširší možné účasti společenství, skupin nebo případně jednotlivců a s jejich svobodným, předem daným a poučeným souhlasem.
 5. Prvek je uveden v soupise nemotného kulturního dědictví přítomného na území předkládajícího (předkládajících) státu(ů), jak je uvedeno v člancích 11 a 12 Úmluvy.

Domény nemateriálního dědictví

- UNESCO nechává na komunitách a státech, aby si samy určily, do které domény chtějí prvek nehmotného dědictví zařadit. Zároveň zdůrazňuje, že všechny domény jsou si rovny a mohou se prolínat, tedy jeden prvek může spadat do jedné, ale klidně i do všech domén nemateriálního kulturního dědictví. Kritéria pro nominaci se pro jednotlivé domény neliší.
- Znak: je předáváno z pokolení na pokolení, společenství či skupiny lidí ho neustále přetvářejí v závislosti na jejich prostředí, na jejich interakci s přírodou a jejich historií, pocit identity a kontinuity, důležité pro podporu úcty ke kulturní rozmanitosti a lidské tvořivosti.
- Oblasti:
 1. **Orální tradice a projevy včetně jazyka, jakožto nástroje nehmotného kulturního dědictví.** Příslloví, hádanky, příběhy, dětské říkanky, mýty a legendy, epické básně nebo písně, zařikadla, modlitby, zpěvy, dramatická představení a další. Hraje důležitou roli při udržování tradic a kulturní diverzity.
 2. **Interpretační umění.** Vokální a instrumentální hudbu, tanec a divadlo, pantomimu, zpívanou poezii a podobné. Obsahuje možnosti kulturního vyjádření, které odráží lidskou kreativitu.
 3. **Společenské zvyklosti, obřady a slavnostní události.** Obvyklé činnosti, které strukturují život komunit a skupin a jsou sdílené a důležité pro mnoho z jejich členů. Sociální, rituální a slavnostní události mohou být tradicemi spojenými s plynutím ročních období, událostmi v zemědělském kalendáři nebo životními fázemi člověka.
 4. **Znalosti a zvyklosti týkající se přírody nebo vesmíru.** Znalosti a postupy týkající se přírody a vesmíru jsou vědomosti a dovednosti vytvořené komunitou v interakci s přírodním prostředím. Tyto způsoby vnímání vesmíru jsou vyjádřeny mnohými zaříkadly a rituály, ale mohou to být pouze zvyklosti v chování k přírodě. Tradiční ekologické moudrosti, původní poznatky, znalosti o místní fauně a flóře, tradiční léčebné systémy, rituály, víry, iniciační obřady, kosmologie, šamanismus, obřady vlastnictví či výtvarná umění
 5. **Dovednosti spojené s tradičními řemesly.** Existuje mnoho výrazů tradičního řemesla: nástroje, oblečení a šperky, kostýmy a rekvizity pro festivaly a divadla, objekty používané pro skladování, přepravu a přístřeší, dekorativní umění a rituální předměty, hudební nástroje a potřeby pro domácnost, hračky.

Představení 3 nehmotných památek v ČR

- Jízda králů
- Masopust
- Slováký Verbuňk

Ostatní NP: Sokolnictví, Loutkářství, Modrotisk,
Foukané vánoční ozdoby

Jízda králů

- Lidový obyčej, jehož původ je neznámý a u nás se dodržuje na Slovácku a na Hané.
- Má již tradiční průběh, dobu konání i aktéry.
- Dříve vycházel na svatodušní pondělí, dnes se koná v pevných termínech, zpravidla v neděli, ve městech Hluk, Kunovice, Skoronice a Vlčnov.
- Průběh - v čele skupiny jedou vyvolávači, poté pobočníci s tasanými šavlemi a ti mezi sebou vedou krále, za nimi pak další vyvolávači a ostatní jezdci, přičemž král a jeho pobočníci jsou oděni v ženském obřadním oděvu, zatímco zbytek jízdy v obřadním oděvu mužském. Všichni jezdci projíždějí na ozdobených koních obcí, zastavují se u domů a k obyvatelům i k náhodným divákům pronášejí krátké veršované provolání pochvalné či žertovné povahy, jímž reagují na jejich kladné i záporné vlastnosti. Odměňování jezdců se děje formou peněžitých darů, dárce vkládaných do pokladničky nebo jejich vysokých bot.
- Pověst – lidová obdoba středověkých rytířských her nebo pronásledování krále - historická událost z roku 1469 o honění krále Matyáše Korvína.
- Ke dni 27. listopadu 2011 zapsán do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva. V roce 2009 zpracována nominační dokumentace slovácké Jízdy králů k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky (a zapsána).
- 1991 občanské sdružení Společnost jízdy králů - dobrovolná zájmová organizace založená s cílem udržení, rozvoje a pokračování Jízdy králů.

Rostislav Pijáček
WWW.FOTOROSTA.CZ

Rostislav Pijáček
WWW.FOTOROSTA.CZ

Rostislav Pijáček
WWW.FOTOROSTA.CZ

Masopust

- Masopustní obchůzky jsou na Hlinecku součástí obyčejové tradice.
- Zachovalo se povědomí o původní funkci, dneska se však jedná především o společenskou a zábavní setkání.
- Na seznam nehmotného světového kulturního dědictví byly **Masopustní obchůzky a masky na Hlinecku** zapsány v roce 2010. Komise UNESCO zhodnotila, že se tento zvyk zachoval téměř v autentické podobě, jakou měl na konci 19. století, kdy jsou doloženy popisy masopustních obchůzek.
- Malé rozdíly: tradicí bylo, že v maskách mohli být pouze muži, dnes se v nich objevují také ženy a děti, čepice některých masek jsou polepeny obrázky spoře oděných žen, dále se nahradily některé materiály sloužící k výrobě masek a také se zvýšil jejich počet.
- Oslava masopustního období začíná svátkem Tří králů a končí Popelčínou středou, která je začátkem čtyřicetidenního křesťanského půstu. Termín samotného masopustu je pak proměnlivý: od prvního jarního úplňku (který ohlašuje začátek Velikonoc) musíme odpočítat šest týdnů.
- Průvod má svůj jasný řád, prochází se v ustáleném pořadí a počtu masek – první jde vždy Kobyla, poslední Ras. Dalšími postavami jsou také Turci, Ženuška, Kominíci, Slamění a další. Před začátkem průvodu požádají masky starostu obce o povolení k obchůzce. S jeho svolením se pak vydávají na cestu vesnicí, při které se masky zastavují u jednotlivých domů a jejich majitelé přejí úspěšnou úrodu v příští sezoně, hodně úspěchů, štěstí a zdraví. Obyvatelé domů pak pro masky připravují tradiční občerstvení v podobě koblihy a kořalky, dávají peněžitou odměnu a aktivně se zapojují do celého dění. Po celou dobu průvodu hraje hudební doprovod v podání dechové kapely, často v tomto složení: klarinet, křídlovka, pozoun, trombon a bicí.
- Masopustní obchůzku zakončuje zvláštní rituál odsouzení jedné z masek – Kobylky – za její domnělé hříchy. Na konci rituálu Kobyla poklekne, Ras ji srazí čepicí z hlavy a tím je Kobyla poražena – svalí se na zem a nehýbá se. Ostatní masky kolem ní utvoří kruh, položí své čepice na zem a za zvuků smutné hudby se pomalu pohybují v kruhu. Po skončení písničky dá Ras Kobyle napít alkoholu, Kobyla nato obživne, vyskočí a následuje rej masek s přihlížejícími diváky.
- Akt porážení a následného zmrtvýchvstání kobyly je symbolem konce zimy a přicházejícího jara. Po konci průvodu následuje tradiční vesnická zábava.

Slovácký Verbuňk

- Mužský skočný tanec, který se skrývá pod tímto názvem, je založený z větší části na improvizaci. Tančí se za doprovodu cimbálové muziky nebo dechové hudby, a to zejména na Slovácku.
- Vyvinul se v šesti oblastech, podle nichž se jednotlivá provedení tance mírně liší. Přestože je Verbuňk tancem improvizovaným, má některá pevně daná pravidla, např. to, že se skládá ze tří částí.
- Před samotným tancem, který je plný skoků, výskoků, otoček a podřepů, tanečník nejdříve zazpívá jednu verbuňkovou píseň. Poté následuje pomalá taneční část, během které tanečník za doprovodu kapely tančí s rukama nad hlavou a provádí nejrůznější taneční kreace. Na závěr přichází rychlá taneční část, kdy tempo hudebního doprovodu i tance gradují a množství předváděných tanečních prvků narůstá.
- Verbuňk se téměř vždy tančí hromadně, přesto ale každý z tanečníků tančí „sám za sebe“ a jím předváděné taneční prvky jsou vždy individuální.
- Odvozen od německého Die Werbung, resp. werben (verbovat, najímat, odvádět na vojnu). To odkazuje na původ tance jako takového. Byl součástí rituálu odvodu na vojnu a náboru do vojenské služby.
- Česká republika zpracovávala nominaci slováckého verbuňku od roku 2002, i když snaha o jeho dokumentaci, prezentaci, šíření i uchování trvá již několik desítek let. V roce 2005 byl slovácký verbuňk prohlášen za Mistrovské dílo ústního a nemateriálního dědictví lidstva. Pro Českou republiku šlo o první zápis na seznam. UNESCO jej ocenilo pro jeho vysokou uměleckou úroveň a označila ho za výraz kulturní identity celé oblasti Slovácka.

- Individuální ukázka – soutěž o nejlepšího tanečníka [Martin Vašulka - Vojáksu já, voják; Strážnice 2019 – YouTube](#)
- Ukázka hromadného tance [Slavnosti Tvrdonice 2018 - Závěrečný verbuňk všech šohajů na náměstí - YouTube](#)

Závěr

- V České republice je uchování nemateriálního kulturního dědictví, respektive tradiční lidové kultury a lidových řemesel podporováno.
- Stát a jeho orgány poskytují v této oblasti především finanční podporu ze státního rozpočtu, ale také usilují o lepší koordinaci v oblasti tradiční lidové kultury. Vláda předkládá návrhy týkající se účinnější péče o tradiční lidovou kulturu a usiluje o jejich realizaci. Obce poskytují pomoc nejen prostřednictvím finančních prostředků, ale podporují spolky a soubory.
- Z aktuálního vývoje na Reprezentativním seznamu a dění při nominacích můžeme konstatovat, že značka Nemateriálního kulturního dědictví je prestižní a státy velmi ceněná.
- Reprezentativní seznam slouží k vyzdvižení důležitosti prvků nemateriálního kulturního dědictví především pro obyvatelstvo, které je s oním prvkem spojeno. Státy si tento fakt uvědomují, uznávají ho a podle toho vybírají prvky k nominaci. UNESCO tak jednotlivým státům připomíná důležitost udržení kulturní diverzity na jejich území.

Bibliografie

- České dědictví UNESCO - < https://www.unesco-czech.cz/masopust/predstaveni/#page_start>
- <Domov nehmotného dědictví - nehmotné dědictví - Kulturní sektor - UNESCO>
- ELIÁŠEK, Jan. *Česká republika: UNESCO*. Český Krumlov: Vydavatelství MCU, 2013. Visit Bohemia guide. ISBN 978-80-7339-210-9.
- PETRO, Jozef. *České klenoty UNESCO*. Brno: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-1862-7.
- <Úvod - Národní ústav lidové kultury (nulk.cz)>
- <<https://www.jizdakralu.cz/>>
- <<https://www.nulk.cz/2017/01/30/jizdy-kralu-na-jihovychode-ceske-republiky/>>
- <https://www.unesco-czech.cz/jizda-kralu/predstaveni/#page_start>
- Vesnické masopustní občůzky a masky na Hlinecku – <https://web.archive.org/web/20160711072457/http://www.lidovakultura.cz/page.aspx?pid=145>